

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 20 (33)

Суми – 2020

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i20.p167>

**СПРАВА «УКРАЇНА ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ». ВИЗНАЧЕННЯ
МІЖНАРОДНИМ СУДОМ ООН ПРЕДМЕТУ СПОРУ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ
ЮРИСДИКЦІЇ**

Поліванова Олена Миколаївна,
*кандидат юридичних наук, доцент
кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства,
Київський університет права Національної академії наук України
ORCID: 0000-0002-5670-8900*

У статті розглянуто справу «Застосування Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму і Міжнародної конвенції з ліквідації всіх форм расової дискримінації (Україна проти Російської Федерації)», ініційовану поданою до Міжнародного суду ООН 16 січня 2017 року Заявою України. 8 листопада 2019 року, як наслідок висунутих Російською Федерацією 12 вересня 2018 року попередніх заперечень юрисдикції Суду та прийнятності позову України, Міжнародний суд ООН виніс Рішення щодо розгляду попередніх заперечень Російської Федерації на користь України. У Рішенні Суд визначив предмет спору між сторонами і встановив свою юрисдикцію відповідно до п. 1 ст. 24 Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму і ст. 22 Міжнародної конвенції з ліквідації всіх форм расової дискримінації. У статті приділено окрему увагу як аналізу висновків МС ООН щодо визначення такого предмету (тобто, тих спірних питань, які стануть основою розгляду даної справи по суті), так і вивченню юрисдикції Суду у цій справі.

Справа «Україна проти РФ» була порушена Україною після подій, які відбулися на сході нашої держави та на півдні – у Криму, починаючи з весни 2014 року і на які сторони мають різні погляди. Суд зауважив, що питання «агресії» Російської Федерації проти України, чи «неправомірної окупації» Російською Федерацією території України, так само як проголошення Судом статусу Криму не є предметом спору у даній справі. Стосовно подій на сході України позивач порушив провадження лише у рамках Міжнародної конвенції про боротьбу із фінансуванням тероризму. По ситуації у Криму вимоги України ґрунтуються виключно на Міжнародній конвенції з ліквідації всіх форм расової дискримінації.

Виходячи зі встановленої юрисдикції, Суд зможе винести остаточне рішення виключно щодо того, чи своїми діями (бездіяльністю) РФ порушила свої міжнародно-правові зобов'язання за згаданими вище конвенціями – в рамках визначених у позові України вимог.

З огляду на визначений Судом предмет спору, Міжнародний суд ООН в рамках розгляду справи по суті, по-перше, встановить чи Російська Федерація була зобов'язана відповідно до Міжнародної конвенції про боротьбу із фінансуванням тероризму вживати заходів та співпрацювати у сфері запобігання та придушення фінансування тероризму в контексті подій на сході України та, якщо так, чи порушила Російська Федерація такі зобов'язання. По-друге, Суд визначить, чи порушив відповідач свої міжнародно-правові зобов'язання дискримінаційними заходами, застосованими, виходячи з позиції України, проти кримськотатарської та української громад у Криму. Констатація Судом факту наявності зазначених вище порушень норм міжнародного договірної права матиме наслідком притягнення Російської Федерації до відповідальності, у тому числі у формах негайного припинення даних порушень, відновлення Російською Федерацією виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань за обговорюваними конвенціями, а також відшкодування збитків, завданих такими порушеннями, як того вимагає

Україна, у вигляді фінансової компенсації.

Ключові слова: Україна, Російська Федерація, Міжнародний суд ООН, предмет спору, юрисдикція, конвенція, фінансування тероризму, расова дискримінація, схід України, Крим.

Polivanova O. M. Case “Ukraine v. Russian Federation”. Determination of the dispute subject-matter and jurisdiction of the International Court of Justice. The article deals with the case “Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. The Russian Federation)”, initiated by the Application of Ukraine of 16 January 2017. On November 8, 2019, as a result of the preliminary objections raised by the Russian Federation on September 12, 2018, on the Court's jurisdiction and the admissibility of the claim, the UNs International Court of Justice rejected the preliminary objections of the Russian Federation in favor of Ukraine. In the judgment, the Court identified the subject-matter of the dispute between the parties and established its jurisdiction in accordance with art. 24.1 of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and art. 22 of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. In the article the particular attention is paid to both the analysis of the findings of the ICJ on the determination of the dispute subject-matter (disputed issues that will form the basis of the case merits) and the examination of the Court's jurisdiction in the case.

Ukraine v. Russia case has been brought by Ukraine after the events that have taken place in the east of our state and in the south – in the Crimea since the spring of 2014 and on which parties have different views. The Court noted that issues of purported “aggression” of the Russian Federation against Ukraine, or “unlawful occupation” of the territory of Ukraine by the Russian Federation, as well as the proclamation of the status of the Crimea by the Court are not within the subject-matter of dispute in the present case. In respect of the events in eastern Ukraine, the applicant initiated proceedings only under the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism. In Crimea, Ukraine's claims are based solely on the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination.

Based on established jurisdiction, the Court will be able to make a final determination solely on whether by its actions (inaction) the Russian Federation has breached its international legal obligations under the conventions mentioned above – within the limits set out in the claim of Ukraine.

In view of the subject-matter determined by the Court, the ICJ deciding on the merits of the case will, first, establish whether under the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism the Russian Federation was required to take measures and cooperate in the prevention and suppression of alleged terrorism financing in the context of events in eastern Ukraine and, if so, whether the Russian Federation has breached such obligations. Secondly, the Court will determine whether the respondent violated its international legal obligations by discriminatory measures applied, based on Ukraine's position, against the Crimean Tatar and Ukrainian communities in the Crimea. The Court's finding on the the violations of the abovementioned international treaty rules will result in the Russian Federation being held liable, including in the forms of immediate termination of these violations, the resumption by the Russian Federation of the fulfillment of its international obligations under the discussed conventions, as well as compensation for losses, including those of financial kind – as it was claimed by Ukraine.

Keywords: Ukraine, Russian Federation, United Nations International Court of Justice, subject-matter of dispute, jurisdiction, convention, terrorism financing, racial discrimination, eastern Ukraine, Crimea.

Постановка проблеми. Міжнародний суд ООН (далі – МС ООН, Суд) – головний судовий орган ООН (ст. 92 Статуту ООН) [4], компетенція якого полягає як у наданні консультативних висновків з будь-яких юридичних питань (на запит Генеральної Асамблеї, Ради Безпеки (ст. 96.1

Статуту ООН) або інших органів та спеціалізованих установ ООН (ст. 96.2 Статуту ООН) [4]), так і у вирішенні міждержавних спорів [10]. Не зважаючи на той факт, що МС ООН не наділений юрисдикцією ініціювати розгляд спору між державами (ст. 36 Статуту МС ООН) [10],

кожна держава-член ООН зобов'язана виконати рішення Суду по тій справі, у якій вона є стороною (ст. 94 Статуту ООН) [4]. У протилежному випадку Статут ООН наділяє незадоволену державу правом звернення в Раду Безпеки ООН щодо вжиття нею заходів для приведення рішення Суду у виконання (ст. 94.2) [4].

З огляду на те, що МС ООН є єдиним судовим органом універсального рівня, наділеним юрисдикцією тлумачити міжнародні договори, встановлювати наявність факту порушення міжнародного зобов'язання, характер та/або розмір відшкодування за порушення міжнародного зобов'язання і вирішувати будь-які інші питання міжнародного права, 16 січня 2017 року Уряд України подав до реєстру Суду Заяву про порушення справи проти Російської Федерації щодо ймовірних порушень останньою своїх зобов'язань відповідно до Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 року (далі – КБФТ) та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21 грудня 1965 року (далі – КЛВФРД) [2, с. 8] (далі – Заява), а також – Запит на визначення тимчасових заходів [2, с. 8] в рамках ст. 41 Статуту МС ООН [10] і статей 73, 74 і 75 Регламенту Суду [9]. 12 вересня 2018 року в межах строку, передбаченого пунктом 1 статті 79 Регламенту [9], Російська Федерація (далі – РФ) висунула попередні заперечення щодо юрисдикції Суду та прийнятності позову [2, с. 10]. Відповідно 8 листопада 2019 року Суд виніс Рішення по розгляду попередніх заперечень РФ щодо застосування КБФТ і КЛВФРД та прийнятності вимог України, викладених у позовній заяві (Україна проти Російської Федерації) (далі – Рішення) на користь України (§ 134 Рішення) [2, С. 47-48]. Суд визначив предмет спору між сторонами і встановив свою юрисдикцію відповідно до п. 1 ст. 24 КБФТ [6] і ст. 22 КЛВФРД [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню окремих питань юрисдикції МС ООН присвятили свої праці А. І. Дмитрієв, В. Л. Ізраєлян, І. Караман, В. Кононенко, В.А. Ліпка-н, О. І. Мельничук, Я. Ю. Миколаєнко, К. О. Савчук, О.В. Терещенко, Л. Тимченко, В. Шаблій. Проте, зважаючи на те, що досліджуване Рішення МС ООН було винесено тільки у листопаді 2019, комплексний аналіз предмету спору між Україною і РФ, а також обґрунтування Судом своєї юрисдикції у цій справі на даний час відсутні.

Постановка завдання. У Рішенні при визначенні предмету спору (як цього вимагають п. 1 ст. 40 Статуту МС ООН [10] і п. 1 ст. 38 Регламенту Суду [9]) МС ООН відзначив, що Україна не просить Суд прийняти рішення щодо ймовірних «агресії» РФ чи

«неправомірної окупації» території України. Так само держава-позивач не очікує від Суду проголошення ним статусу Криму чи будь-якого порушення норм міжнародного права відмінних від тих, що містяться у КБФТ і КЛВФРД (§ 29 Рішення) [2, с. 21]. Зважаючи на факт того, що, на думку Суду, зазначені питання не являють собою предмет спору (§ 29 Рішення) [2, с. 21], метою статті є як здійснення правового аналізу висновків МС ООН щодо визначення такого предмету (спірних питань, які стануть основою розгляду даної справи по суті), так і вивчення юрисдикції Суду у цій справі, визнання якої за Судом у Рішенні дозволяє українській стороні довести міжнародному співтовариству свою позицію і притягнути РФ до відповідальності за міжнародні протиправні діяння, вчинені нею з 2014 року по відношенню до України і заявлені нашою державою у поданому позові.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначив Суд у Рішенні, справа «Україна проти РФ» була порушена Україною після подій, які відбулися на сході нашої держави та на півдні – у Криму, починаючи з весни 2014 року і на які сторони мають різні погляди. Однак справа у Суді обмежена за обсягом. Стосовно подій на сході України Заявник порушив провадження лише у рамках КБФТ. По ситуації у Криму вимоги України ґрунтуються виключно на КЛВФРД (§ 23 Рішення) [2, с. 19]. Попри той факт, що п. 1 ст. 40 Статуту МС ООН [10] та п. 1 ст. 38 Регламенту Суду [9] вимагають від заявника вказати у своїй заяві «предмет спору», а п. 2 ст. 38 Регламенту Суду – встановити точний характер позову і стислий виклад фактів та підстав, на яких він ґрунтується, Суд сам повинен об'єктивно визначити предмет спору між сторонами, виділивши реальне питання у справі та окреслити об'єкт позову. Роблячи це, Суд розглядає позовну заяву, а також письмові та усні прохання сторін, при цьому особливу увагу приділяє формулюванню спору, обраному заявником. Суд враховує факти, які заявник подає як підставу для своєї вимоги (§ 24 Рішення) [2, с. 19]. Визначення предмету спору є питанням суті, а не форми [5].

Проаналізуємо детальніше обґрунтування Суду щодо визначення предмету спору «Україна проти РФ». Для цього, в першу чергу, звернемо увагу на вимоги України, які містить позовна заява, подана до Реєстру Суду. У Рішенні, констатуючи вимоги України стосовно КБФТ, Суд звернув увагу на §§134-136 Заяви. Відтак Україна звернулася до Суду із запитом прийняти рішення і оголосити, що РФ, через свої державні органи, через своїх державних агентів, інших осіб та установ, які здійснюють державні повноваження, і через інших

агентів, що діють за її вказівками або під її керівництвом та контролем, порушила свої зобов'язання, передбачені КБФТ:

- постачанням коштів, у тому числі у натуральній формі зброєю, тренуванням незаконних збройних формувань, які здійснюють терористичні акти в Україні, включаючи ДНР, ЛНР, харківських партизанів та асоційованих груп та осіб – всупереч положенням ст. 18 КБФТ;

- неспроможністю прийняти необхідні заходи для виявлення, заморожування і вилучення коштів, які використовуються для надання допомоги незаконним збройним формуванням, що здійснюють акти тероризму в Україні, в тому числі ДНР, ЛНР, харківських партизанів, і пов'язаних з ними груп і окремих осіб – всупереч положенням статей 8 і 18 КБФТ;

- неспроможністю розслідувати, притягнути до відповідальності чи екстрадиціювати винних у фінансуванні тероризму, виявлених на її території – всупереч положенням статей 9, 10, 11 та 18 КБФТ;

- ненаданням Україні найбільшої міри допомоги у зв'язку із кримінальними розслідуваннями щодо фінансування тероризму – всупереч положенням статей 12 та 18 КБФТ; і

- невжиттям всіх практичних заходів щодо запобігання та протидії актам фінансування тероризму, вчиненим російськими державними та приватними суб'єктами – всупереч положенням статті 18 КБФТ (§ 134 Заяви) [2, с. 11].

Більше того, Україна просила МС ООН винести рішення та визнати, що РФ несе міжнародну відповідальність, в силу свого спонсорства тероризму і неспроможності недопустити фінансування тероризму відповідно до КБФТ, за терористичні акти, вчинені її довіреними особами в Україні, включаючи:

- збиття літака малайзійських авіаліній рейсу МН17;

- обстріли цивільних, у тому числі у Волновасі, Маріуполі та Краматорську;

- бомбардування цивільних, у тому числі у Харкові (§ 135 Заяви) [2, с. 12].

У розглянутих у Рішенні Судом параграфів Заяви Україна просила Суд зобов'язати РФ виконати свої зобов'язання відповідно до КБФТ, включаючи такі, як:

- негайне та беззастережне припинення та відмову від будь-якої підтримки незаконних збройних формувань, задіяних у терористичних актах в Україні, включаючи ДНР, ЛНР, харківських партизанів та пов'язаних із ними груп та осіб;

- негайне докладання всіх зусиль до того, щоб все озброєння, яке надається таким збройним групам, було виведене з України;

- негайне здійснення відповідного контролю за

своїм кордоном для запобігання подальшим актам фінансування тероризму, включаючи постачання зброї, з території РФ на територію України;

- негайне припинення постачання грошей, зброї та всіх інших активів з території РФ та окупованого Криму незаконним збройним формуванням, задіяним у тероризмі в Україні, включаючи ДНР, ЛНР, харківських партизанів, і пов'язаних груп та осіб, у тому числі шляхом заморожування всіх банківських рахунків, що використовуються для підтримки таких груп;

- негайні заходи щодо запобігання всім російським посадовцям фінансувати тероризм в Україні, та порушення кримінальних справ проти суб'єктів, відповідальних за фінансування тероризму;

- негайне забезпечення повного співробітництва з Україною щодо всіх її майбутніх прохань про допомогу у розслідуванні та забороні фінансування тероризму, пов'язаних з незаконними збройними формуваннями, які займаються терористичними актами в Україні, включаючи ДНР, ЛНР, харківських партизанів та пов'язаних з ними груп та окремих осіб;

- повне відшкодування збиття літака малайзійських авіаліній рейсу МН17;

- повне відшкодування обстрілів цивільних осіб у Волновасі, Маріуполі і Краматорську;

- повне відшкодування бомбардування цивільних осіб у Харкові; і

- повна компенсація всіх інших терористичних активів, які РФ спричинила, яким сприяла або які підтримала через фінансування тероризму, або неспроможність недопустити та розслідувати фінансування тероризму (§ 136 Заяви) [2, с. 12-13].

Констатуючи вимоги України стосовно КЛвФРД, Суд звернув увагу на §§137-138 Заяви. Українська сторона заявляла, що РФ через свої державні органи, за допомогою державних агентів та інших осіб і установ, що здійснюють державні повноваження, включаючи de facto органи влади, які здійснюють управління незаконною російською окупацією Криму, через інших агентів, що діють за її вказівками або під її керівництвом та контролем, порушила свої зобов'язання за КЛвФРД:

- систематичною дискримінацією кримськотатарських та етнічних українських спільнот у Криму та здійсненням державної політики культурного стирання таких знедолених груп, які сприймаються як опозиція окупаційного режиму;

- проведенням незаконного референдуму в атмосфері насильства та залякування неросійських етнічних груп без будь-яких зусиль шукати консенсусного та всеохоплюючого рішення щодо їхнього захисту, як початкового кроку до

позбавлення цих громад захисту в рамках українського права і підданням їх режиму російського панування;

- придушенням політичного та культурного вираження кримськотатарської ідентичності, у тому числі шляхом переслідування кримськотатарських лідерів та заборони Меджлісу кримськотатарського народу;

- перешкоджанням зібрань кримських татар для святкування та вшанування важливих культурних подій;

- здійсненням та толеруванням кампанії зникнень та вбивств кримських татар;

- утисканням кримськотатарської громади свавільним режимом обшуків та затримань;

- замовчуванням кримськотатарських ЗМІ;

- придушенням освіти кримськотатарською мовою та навчальних закладів кримськотатарської громади;

- придушенням освіти українською мовою, на яку розраховують етнічні українці;

- перешкоджанням етнічним українцям збиратися для святкування та вшанування важливих культурних подій; і

- замовчуванням етнічних українських ЗМІ (§ 137 Заяви) [2, С. 13-14].

Резюмуючи викладене вище, Україна звинуватила РФ у порушеннях статей 8, 9, 10, 12, 18 КБФТ та 2, 4, 5, 6, 7 КЛвФРД (§ 19 Рішення, §§ 653-654 Меморандуму України в рамках письмового розгляду по суті [2, С. 15-18]).

Проаналізувавши позовну заяву, письмові та усні прохання сторін Суд зауважив, що сторони висловили різні точки зору на предмет спору, який перед ним порушила Україна.

Відповідно до заявника його вимоги щодо КБФТ стосуються ймовірних порушень РФ її зобов'язань вжити заходів і співпрацювати в рамках статей 8, 9, 10, 12 і 18 КБФТ у запобіганні і придушенні злочинів фінансування тероризму – як визначено у ст. 2 КБФТ. У зв'язку із цим українська сторона стверджує, що РФ не вжила усіх практичних заходів щодо запобігання та протидії підготовці вчинення на її території злочинів з фінансування тероризму в контексті подій, що сталися на сході України починаючи з весни 2014 року, і не придушила їх. У своєму позові Україна також заявляла, що держава-відповідач надавала кошти групам, задіяним у вчинення терористичних актів, але не висунула тієї самої претензії ні у Меморандумі, ні у процесі розгляду попередніх заперечень. Позивач дійсно заявив, що його вимога полягає не у визнанні Судом того, що Росія порушила статтю 2 КБФТ (яка розкриває поняття злочину за змістом КБФТ [6]), а, скоріше, у тому, що РФ порушила ст. 18 КБФТ та інші пов'язані з

цим зобов'язання щодо співробітництва (§ 26 Рішення) [2, с. 20]. Заявник стверджував, що його вимоги на підставі КЛвФРД стосуються ймовірних порушень РФ своїх зобов'язань за статтями 2, 4, 5, 6 та 7 КЛвФРД. У зв'язку із цим Україна заявила, що РФ проводила кампанію, спрямовану на позбавлення кримських татар та етнічних українців у Криму їхніх політичних, громадянських, економічних, соціальних та культурних прав, та політику і практику расової дискримінації цих громад (§ 26 Рішення) [2, с. 20].

Зі свого боку, РФ вважала, що спір, поданий Україною до Суду, насправді стосується питань, які не пов'язані з двома конвенціями, на котрі покладалася Заявник. Відповідач стверджував, що українська сторона не може посилаватися на права та обов'язки сторін відповідно до КБФТ, оскільки дії, оскаржувані позивачем, не є правопорушеннями у значенні ст. 2 КБФТ. РФ також відповідала, що факти, на які покладається заявник, та докази, які ним приводяться, не підтверджують того, що кошти були надані або зібрані різними суб'єктами в РФ з наміром або знанням того, що вони повинні бути використані для здійснення актів тероризму на сході України. Відповідач також стверджував, що спір не стосується його зобов'язань за КЛвФРД, та оскаржував твердження, що він піддавав кримськотатарську та українську громади у Криму систематичній кампанії расової дискримінації (§ 27 Рішення) [2, с. 20]. РФ пояснювала, що, з її точки зору, під прикриттям звинувачень, пов'язаних з порушеннями КБФТ та КЛвФРД, Україна намагається порушити перед Судом спори щодо ймовірних порушень «різних норм міжнародного права», в тому числі щодо ймовірної «відкритої агресії» РФ на сході України та статусу Криму (§ 27 Рішення) [2, с. 20].

Як зауважив Суд, заяви, які подаються до нього, часто представляють певний спір, який виникає в контексті більш широкої незгоди між сторонами [3; 8]. Той факт, що спір, порушений перед Судом, є частиною складної ситуації, яка включає різні питання, не менш важливі, щодо яких зацікавлені держави дотримуються протилежних поглядів, не може призвести до відмови Суду у вирішенні цього спору за умови, що сторони визнали його юрисдикцію зробити це і умови здійснення такої юрисдикції дотримані (§ 28 Рішення) [2, с. 21].

Суд зауважив, що Україна просить Суд ухвалити та визнати, що РФ порушила ряд положень КБФТ і КЛвФРД, а держава-відповідач несе міжнародну відповідальність за ці порушення. Україна ж вимагає припинити їх і відшкодувати завдані ними збитки (§ 30 Рішення) [2, с. 21].

На думку Суду, спір складається з двох аспектів. Перший стосується того, чи які-небудь права або

обов'язки сторін за КБФТ щодо запобігання і придушення фінансування тероризму порушені в контексті подій, які відбулися на Сході України починаючи з весни 2014 року, і чи були вчинені такі порушення з фінансування тероризму, які підпадають під кваліфікацію п. 1 ст. 2 КБФТ (§ 31 Рішення) [2, с. 21]. Другий аспект пов'язаний із непорозумінням сторін щодо того, чи рішення або заходи ймовірно прийняті відповідачем проти кримських татар і українців у Криму, являють собою акти расової дискримінації і чи РФ несе відповідальність у цьому зв'язку за порушення зобов'язань в рамках статей 2, 4, 5, 6, і 7 КЛВФРД (§ 31 Рішення) [2, с. 21].

Як наслідок, Суд прийшов до висновку, що в рамках першого аспекту предмет спору полягає у тому, чи РФ була зобов'язана відповідно до КБФТ вживати заходів та співпрацювати у сфері запобігання та придушення передбачуваного фінансування тероризму в контексті подій на сході України та, якщо так, чи порушила РФ таке зобов'язання. Предметом суперечки в рамках другого аспекту, на думку МС ООН, є те, чи порушила РФ свої зобов'язання в рамках КЛВФРД дискримінаційними заходами, застосованими, виходячи з позиції України, проти кримськотатарської та української громад у Криму (§ 32 Рішення) [2, с. 21].

Необхідно розуміти, що Суд у Рішенні встановив свою юрисдикцію виключно відповідно до п. 1 ст. 24 КБФТ [6] та ст. 22 КЛВФРД [7] на підставі п. 1 ст. 36 Статуту МС ООН [10]. Відповідно до п. 1 ст. 36 Статуту МС ООН до ведення Суду відносяться всі справи, які будуть передані йому сторонами, і всі питання, спеціально передбачені Статутом ООН або чинними договорами і конвенціями. Виходячи з цього 16 січня 2017 року, як уже згадувалося вище, Україна подала до Суду Заяву про порушення справи проти РФ щодо ймовірних порушень РФ своїх зобов'язань відповідно до КБФТ і КЛВФРД (§§ 134-138 Заяви [1, С. 90-96], 653-654 Меморандуму України в рамках письмового розгляду по суті) [2, С. 15-18]. Обидві конвенції є чинними як для України, так і для РФ: КБФТ набула чинності 5 січня 2003 року для України та 27 грудня 2002 року для РФ; жодна з двох держав не внесла застережень щодо застосування Конвенції (§ 35 Рішення) [2, с. 22].

Україна та РФ також є сторонами КЛВФРД. Конвенція набула чинності для України 6 квітня 1969 року. Ратифікаційна грамота, що була передана Україною 7 березня 1969 року, містила застереження до статті 22 Конвенції; 20 квітня 1989 року депозитарій отримав повідомлення про те, що це застереження було знято. РФ є стороною Конвенції як держава, яка продовжує дію

міжнародної правосуб'єктності Союзу Радянських Соціалістичних Республік, щодо якого КЛВФРД набула чинності 6 березня 1969 року. Ратифікаційний документ, депонований СРСР 4 лютого 1969 року, містив застереження до статті 22 Конвенції; 8 березня 1989 року депозитарій отримав повідомлення про те, що це застереження було знято (§ 35 Рішення) [2, с. 22].

Положення КБФТ, відповідно до яких Суд встановив свою юрисдикцію у спорі «Україна проти РФ» мають наступний зміст: «Будь-який спір між двома чи більше державами-учасниками щодо тлумачення або застосування цієї Конвенції, який не може бути врегульований шляхом переговорів протягом розумного періоду часу, передається на прохання однієї з них до арбітражу. Якщо протягом шести місяців з дня звернення з проханням про арбітраж сторони не зможуть домовитися про його організацію, будь-яка з цих сторін може передати спір до Міжнародного Суду, звернувшись із заявою відповідно до Статуту Суду» [6]. Тобто, виходячи із положень цієї статті, Україна або РФ могли б передати спір щодо тлумачення або застосування КБФТ, який виник між ними, в МС ООН, якщо такий спір:

- не міг бути врегульований у форматі переговорів протягом розумного строку;
- був переданий на прохання України чи РФ до арбітражу, щодо організації якого сторони не змогли домовитися протягом шести місяців з дня звернення з проханням про арбітраж.

Таким чином, ст. 24 КБФТ встановлює процедурні передумови настання юрисдикції Суду. І українська сторона зробила спробу довести, що даний спір стосується тлумачення та застосування Конвенції – як того вимагають положення п. 1 ст. 24 КБФТ (§§ 18-21 Заяви) [1, С. 16-17]. Здійснивши тлумачення положень КБФТ, Суд визначив, що оскаржувані Україною дії РФ підпадають під її положення (§§ 59-64 Рішення) [2, С. 28-29]. Таким чином Суд відкинув висловлені РФ заперечення юрисдикції *ratione materiae* відповідно до КБФТ (§ 64 Рішення) [2, с. 29]. Визначаючи, чи українською стороною були виконані процедурні вимоги, встановлені в рамках п. 1 ст. 24 КБФТ, Суд констатував, що сторони зробили справжню спробу врегулювання спору (§ 69-70 Рішення) [2, С. 30-31], і, оскільки даний спір не міг бути вирішений методом переговорів у розумний термін (§ 76-77 Рішення) [2, С. 32-33], Україна задовольнила процедурні передумови юрисдикції МС ООН, передбачені п. 1 ст. 24 КБФТ (§ 77 Рішення) [2, с. 33].

Положення ст. 22 КЛВФРД містять зміст, схожий на той, що передбачений п. 1 ст. 24 КБФТ, однак – не аналогічний: «Всякий спір між двома

або кількома Державами учасниками стосовно тлумачення чи застосування цієї Конвенції, який не розв'язано шляхом переговорів або процедур, спеціально передбачених у цій Конвенції, передається на вимогу будь-якої із сторін у цьому спорі на розгляд Міжнародного Суду, якщо сторони в спорі не домовилися про інший спосіб урегулювання» [7]. Як і в попередньому випадку з КБФТ, для визначення наявності у Суду юрисдикції *ratione materiae* за КЛвФРД йому необхідно було упевнитися у тому, чи оскаржувані Україною заходи підпадають під положення КЛвФРД (§ 94 Рішення) [2, с. 36]. Зважаючи на те, що обидві сторони погодилися, що кримські татари та етнічні українці в Криму становлять етнічні групи, захищені в рамках КЛвФРД, а також виходячи із тлумачення положень КЛвФРД (§ 95 Рішення) [2, с. 37], Суд визнав оскаржувані Україною заходи РФ такими, що здатні негативно впливати на користування правами, захищеними КЛвФРД (§ 96 Рішення). Таким чином, ці заходи, на думку Суду, підпадають під положення Конвенції (§ 96 Рішення). Отже, Суд прийшов до висновку, що вимоги України підпадають під положення КЛвФРД (§ 97 Рішення) [2, с. 37].

Однак, окрім розглянутої вище передумови настання юрисдикції Суду відповідно до ст. 22 КЛвФРД [7], дана стаття містить і процедурні вимоги настання юрисдикції МС ООН. Відтак Україна або РФ могли б передати спір щодо тлумачення або застосування КЛвФРД, який виник між ними, в МС ООН, якщо такий спір:

- Україною і РФ не вирішено шляхом переговорів або процедур, передбачених самою КЛвФРД;

- Україна і РФ не домовилися врегулювати іншим способом [7].

При цьому під «процедурами, передбаченими самою КЛвФРД» маються на увазі ті, що містить Частина II (статті 8-19) КЛвФРД [7]. Зокрема, відповідно до п. 1 ст. 11 КЛвФРД держава-учасниця яка вважає, що інша держава-учасниця не виконує положень КЛвФРД, вона може довести це до відома Комітету по ліквідації расової дискримінації (далі – Комітет) [7]. Він передає це повідомлення зацікавленій державі-учасниці. Протягом трьох місяців держава, яка одержала повідомлення, подає Комітетові письмові пояснення чи заяви для висвітлення цього питання і заходів, що могли бути вжиті цією державою. Якщо ж питання не врегульовано на задоволення обох сторін шляхом двосторонніх переговорів або іншим доступним їм

шляхом протягом шести місяців після одержання такою державою

першого повідомлення, то кожна з цих двох держав має право знову

передати це питання на розгляд Комітету шляхом відповідного

повідомлення Комітету, а також другій державі (п. 2 ст. 11 КЛвФРД) [7]. Цією ж статтею КЛвФРД встановлюється, що розгляд Комітетом переданого йому питання здійснюється після того, як він встановить, відповідно до загальновизнаних принципів міжнародного права, що всі доступні внутрішні засоби правового захисту було випробувано і вичерпано в даному разі. Це правило не діє в тих випадках, коли застосування цих засобів надмірно затягується [7].

Зважаючи на викладене вище, при наявності в української сторони претензій до РФ щодо невиконання нею КЛвФРД, вона могла б звернутися до Комітету. Зауважимо, що у такому випадку це ніяким чином не перешкодило б подальшому розгляду таких претензій України в МС ООН – як це передбачено ст. 16 КЛвФРД, оскільки положення КЛвФРД стосовно врегулювання спорів або розгляду скарг застосовуються без шкоди для інших методів розв'язання спорів чи скарг у питанні дискримінації [7]. Однак, такої спроби врегулювання спору Україна не зробила.

Разом із тим, визначаючи задоволення Україною процедурних вимог ст. 22 КЛвФРД, Суд підкреслив, що ця стаття встановлює альтернативні передумови юрисдикції Суду (§ 107 Рішення) [2, с. 40]. Оскільки спір між сторонами не був переданий Комітету, Суд вивчив, чи намагалися сторони домовитись про врегулювання свого спору (§ 116 Рішення) [2, с. 42-43]. Суд дійшов висновку, що переговори між сторонами спору стали тупиковими до того часу, коли Україна подала свою заяву відповідно до статті 22 КЛвФРД в МС ООН (§ 120 Рішення) [2, с. 43]. Відповідно, процесуальні передумови для його юрисдикції згідно зі ст. 22 КЛвФРД задоволені в обставинах цієї справи. Як результат, Суд має юрисдикцію щодо розгляду заявлених Україною вимог на основі КЛвФРД (§ 121 Рішення) [2, с. 44].

Висновки. Отже, виходячи зі встановленої Судом юрисдикції, МС ООН зможе винести остаточне рішення виключно щодо того, чи своїми діями (бездіяльністю) РФ порушила свої міжнародно-правові зобов'язання за КБФТ і КЛвФРД – в рамках визначених у Заяві України вимог. З огляду на визначений Судом предмет спору, по-перше, МС ООН встановить чи РФ була зобов'язана відповідно до КБФТ вживати заходів та співпрацювати у сфері запобігання та придушення передбачуваного фінансування тероризму в контексті подій на сході України та, якщо так, чи

порушила РФ такі зобов'язання. По-друге, Суд визначить, чи порушила РФ свої зобов'язання в рамках КЛвФРД дискримінаційними заходами, застосованими, виходячи з позиції України, проти кримськотатарської та української громад у Криму. Констатація Судом факту наявності зазначених вище порушень КБФТ і КЛвФРД матиме наслідком притягнення РФ до відповідальності, у тому числі

у формах негайного припинення даних порушень, відновлення РФ виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань за обговорюваними конвенціями, а також відшкодування збитків, завданих такими порушеннями, як того вимагає Україна, у вигляді фінансової компенсації (§ 654 Меморандуму Уряду України в частині письмового розгляду справи по суті) [2, С. 15-18].

Література:

1. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation). Application instituting proceedings (filed in the Registry of the Court on 16 January 2017). Available at : <https://www.icj-cij.org/files/case-related/166/166-20170116-APP-01-00-EN.pdf> (дата звернення: 10.12.2019)
2. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation). Judgment of 8 November 2019. Available at : <https://www.icj-cij.org/files/case-related/166/166-20191108-JUD-01-00-EN.pdf> (дата звернення: 10.12.2019).
3. Certain Iranian Assets (Islamic Republic of Iran v. United States of America), Preliminary Objections, Judgment of 13 February 2019, para. 36.
4. Charter of the United Nations, United Nations, 24 October 1945, 1 UNTS XVI, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3930.html> (дата звернення: 10.12.2019).
5. Immunities and Criminal Proceedings (Equatorial Guinea v. France), Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 2018 (I), pp. 308-309, para. 48
6. International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, UN General Assembly, 9 December 1999, No. 38349, available at: <https://www.refworld.org/docid/3dda0b867.html> (дата звернення: 10.12.2019).
7. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, UN General Assembly, 21 December 1965, United Nations, Treaty Series, vol. 660, p. 195, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3940.html> (дата звернення: 10.12.2019).
8. Obligation to Negotiate Access to the Pacific Ocean (Bolivia v. Chile), Preliminary Objection, Judgment, I.C.J. Reports 2015 (II), p. 604, para. 32
9. Rules of the Court (1978) adopted on 14 April 1978 and entered into force on 1 July 1978. International Court of Justice. Available at : <https://www.icj-cij.org/en/rules> (дата звернення: 10.12.2019).
10. Statute of the International Court of Justice, United Nations, 18 April 1946, available at: <https://www.refworld.org/docid/3deb4b9c0.html> (дата звернення: 10.12.2019).